

IJTIMOY TARMOQLARDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK ASOSLARI: TALABALARNING KOGNITIV VA MOTIVATSION JARAYONLARIGA TA'SIRI

*PhD, dots. **Ernazarov Alisher***

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Samarqand filiali

ORCID: 0009-0006-0709-0565

alexchigatay1213@gmail.com

Pimkulova Stora

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti Samarqand filiali

ORCID: 0009-0003-9392-8659

stora.pimkulova@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni, ularning talabalar kognitiv (bilish) va motivatsion sohalariga ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda Piaje, Vigotskiy va Bandura kabi olimlarning nazariyalariga tayangan holda, raqamli muhitning fikrlash, xotira va o'quv motivatsiyasiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarning pedagogik imkoniyatlari va psixologik xavflarini kamaytirish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tarmoqlar, kognitiv jarayonlar, motivatsiya, ijtimoiy o'rganish, raqamli ta'lim, kiberpsixologiya.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ СЕТЕЙ: ВЛИЯНИЕ НА КОГНИТИВНЫЕ И МОТИВАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ УЧАЩИХСЯ

*PhD, доц. **Эрназаров Алишер***

*Самаркандский филиал Ташкентского
международного университета Кимё*

Пимкулова Стора

*Самаркандский филиал Ташкентского
международного университета Кимё*

Аннотация. В данной статье проводится научный анализ роли социальных сетей в современной системе образования, их влияния на когнитивную и мотивационную сферы учащихся. Исследование, основанное на теориях таких ученых, как Пиаже, Выготский и Бандура, подчеркивает влияние цифровой среды на мышление, память и мотивацию к обучению. Также предлагаются рекомендации по снижению педагогического потенциала и психологических рисков, связанных с использованием социальных сетей.

Ключевые слова: социальные сети, когнитивные процессы, мотивация, социальное обучение, цифровое обучение, киберпсихология.

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL BASES OF USING SOCIAL NETWORKS: IMPACT ON THE COGNITIVE AND MOTIVATIONAL PROCESSES OF STUDENTS

PhD, assoc. prof. **Ernazarov Alisher**

Kimyo International University in Tashkent Samarkand Branch

Pimkulova Stora

Kimyo International University in Tashkent Samarkand Branch

Abstract. *This article provides a scientific analysis of the role of social media in the modern education system and its impact on students' cognitive and motivational development. Based on the theories of scholars such as Piaget, Vygotsky, and Bandura, the study highlights the influence of the digital environment on thinking, memory, and motivation to learn. Recommendations for reducing the pedagogical potential and psychological risks associated with social media use are also offered.*

Keywords: *social networks, cognitive processes, motivation, social learning, digital learning, cyberpsychology.*

Kirish.

XXI asrning ikkinchi o'n yilligiga kelib, ijtimoiy tarmoqlar (Facebook, Instagram, Telegram, LinkedIn, TikTok) nafaqat muloqot vositasi, balki global axborot va ta'lim maydoniga aylandi. Talaba yoshlar ijtimoiy tarmoqlarning eng faol foydalanuvchilari hisoblanadi. Bu esa oliy ta'lim tizimida an'anaviy pedagogik yondashuvlarni qayta ko'rib chiqishni va raqamli muhitning talaba ruhiyatiga ta'sirini chuqur o'rganishni talab etadi.

Ijtimoiy tarmoqlarning o'quv jarayoniga integratsiyasi talabalarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytirish, ularning kreativligini rag'batlantirish va tanqidiy fikrlashni shakllantirish uchun yangi yo'llarni ochadi. Onlayn guruhlar, vebinarlar, interaktiv darslar va mustaqil loyihalarni taqdim etish platformalari orqali talabalar nafaqat dars materiallarini o'zlashtirishlari, balki o'zaro tajriba almashishlari, muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin.

Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlarning ta'sirini baholashda ehtiyotkor bo'lish lozim. Virtual muhitdagi chalg'ituvchi omillar, yolg'on axborotlar, kiberbulling va ijtimoiy solishtirish kabi holatlar talabalarning psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun oliy ta'lim muassasalari talabalarni raqamli savodxonlikka o'rgatish, xavfsiz onlayn muhitni yaratish va ularning ruhiy salomatligini qo'llab-quvvatlash bo'yicha choralar ko'rishi zarur.

Pedagoglar ham ijtimoiy tarmoqlardan samarali foydalanish ko'nikmalarini egallashlari kerak. Ular platformalarni o'quv maqsadlariga moslashtirish, talabalar bilan onlayn muloqotni yo'lga qo'yish, kontentni tanqidiy baholash, virtual hamjamiyatlarni boshqarish va kiberxavfsizlik qoidalarini targ'ib qilish bo'yicha bilimga ega bo'lishlari lozim.

Oliy ta'lim muassasalari ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishning aniq strategiyasini ishlab chiqishi kerak. Bu strategiya talabalar va pedagoglar uchun qo'llanma bo'lib xizmat qilishi, tarmoqlardagi xatti-harakatlar etikasini belgilashi, onlayn muloqot qoidalarini mustahkamlashi va talabalarni har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Faqat shundagina ijtimoiy tarmoqlar ta'lim tizimining ajralmas qismiga aylanib, kelgusi avlodning bilimli va barkamol insonlar bo'lib yetishishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar sharhi.

Ijtimoiy tarmoqlarning ta'sirini tushunish uchun bir nechta klassik nazariyalarga murojaat qilish lozim:

1. Kognitiv rivojlanish nazariyasi (Piaje va Vigotskiy, 1978): Vigotskiyning "Yaqin rivojlanish zonasi" konsepsiyasi ijtimoiy tarmoqlardagi hamkorlikdagi o'rganish (collaborative

learning) jarayoniga mos keladi. Talabalar tarmoq orqali tengdoshlaridan ma'lumot olib, o'z bilimlarini konstruktiv tarzda boyitadilar.

2. Ijtimoiy o'rganish nazariyasi (Bandura, 1977): Ijtimoiy tarmoqlar "kuzatish orqali o'rganish" uchun ulkan maydondir. Talabalar muvaffaqiyatli shaxslar yoki ekspertlarning profillarini kuzatish orqali yangi ko'nikmalarni o'zlashtiradilar.

3. Motivatsiya nazariyalari (Maslou, Gersberg, 1954): Ijtimoiy tarmoqlar Maslou piramidasidagi "ijtimoiy ehtiyoj" (muloqot) va "hurmatga bo'lgan ehtiyoj" (layklar, tan olinish) bosqichlarini qondirish vositasi bo'lib xizmat qiladi.

4. Ijtimoiy ta'sir nazariyasi (Ash, Milgram, 1977): Ijtimoiy tarmoqlardagi fikrlar, tendensiyalar va chellenjlar konformizm va itoatkorlikni kuchaytirishi mumkin. Guruh fikriga moslashish yoki avtoritetga itoat etish holatlari ijtimoiy tarmoqlarda ko'p uchraydi. Bu ayniqsa, yoshlarning dunyoqarashi va qadriyatlarini shakllanishiga katta ta'sir ko'rsatadi.

5. Axborot tarqatish nazariyasi (Lassuell, Lazarsfeld, 1950): Ijtimoiy tarmoqlar axborot tarqatishning tez va keng qamrovli vositasidir. "Ikki bosqichli oqim" modeliga ko'ra, axborot avval fikr yetakchilariga yetib boradi, so'ngra ular orqali keng auditoriyaga tarqaladi. Bu jarayon ijtimoiy tarmoqlarda juda tez sodir bo'ladi, ammo feyk yangiliklar va dezinformatsiyaning tarqalishiga ham sharoit yaratadi.

6. Tarmoq nazariyasi (Vasserman, Faust, 1994): Ijtimoiy tarmoqlar individlar, guruhlar va tashkilotlar o'rtasidagi murakkab aloqalarni aks ettiradi. Tarmoq analizi ushbu aloqalarning tuzilishi va dinamikasini o'rganishga yordam beradi. Markaziy pozitsiyadagi shaxslar katta ta'sirga ega bo'ladilar, periferiyadagilar esa kamroq axborot va resurslarga ega bo'ladilar.

7. Media ekologiyasi nazariyasi (Maklyuen, 2023): Ijtimoiy tarmoqlar media muhitini o'zgartiradi va insonning fikrlash tarzi, his-tuyg'ulari va ijtimoiy munosabatlariga ta'sir qiladi. Har bir yangi media texnologiyasi jamiyatda yangi turdagi munosabatlarni keltirib chiqaradi va mavjudlarini qayta shakllantiradi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ijtimoiy tarmoqlarning talabalar kognitiv qobiliyatlari va o'qishga bo'lgan intilishlariga ta'sirini pedagogik va psixologik jihatdan asoslash hamda ushbu instrumentlardan ta'lim samaradorligini oshirishda foydalanish yo'llari taqqoslama tahlil, statistik kuzatishlar orqali asoslab berilgan.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

"Media - bu xabar" degan g'oya ijtimoiy tarmoqlarning aynan mazmunidan ko'ra, ularning shakli va tuzilishining o'zi ham ta'sir kuchiga ega ekanligini anglatadi.

Ushbu nazariyalarni qo'llash orqali ijtimoiy tarmoqlarning ta'sirini chuqurroq anglash va ularning ijobiy va salbiy tomonlarini aniqlash mumkin. Bu esa ta'lim, sog'liqni saqlash, siyosat va boshqa sohalarda ijtimoiy tarmoqlardan oqilona foydalanish strategiyalarini ishlab chiqishga yordam beradi.

3. Talabalarining kognitiv jarayonlariga ta'siri

1. Fikrlash jarayonlari. Ijtimoiy tarmoqlar talabalarining fikrlash tarziga ikki yoqlama ta'sir ko'rsatadi:

- Tanqidiy fikrlash: Axborot oqimining ko'pligi talabani ma'lumotni saralashga majbur qiladi. Biroq, "feyk" xabarlarining ko'pligi tanqidiy fikrlash yetarli bo'lmagan talabalarni chalg'itishi mumkin.

- Qaror qabul qilish: Ijtimoiy tarmoqlar tezkorlikni talab qiladi, bu esa talabalarda intuitiv va tez qaror qabul qilish ko'nikmasini shakllantiradi, ammo chuqur tahliliy fikrlashdan uzoqlashtirishi mumkin ("clip thinking").

2. Xotira va diqqat. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, doimiy ravishda ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish "ko'p vazifalilik" (multitasking) holatini keltirib chiqaradi. Bu esa:

- Diqqatning bo'linishi: Diqqatni bir nuqtaga uzoq vaqt jamlash (deep work) qobiliyati pasayadi.
- Xotira: Ma'lumotni eslab qolish o'rniga, uning "qayerda joylashganini" (masalan, qaysi kanalda ekanligini) eslab qolishga moyillik ortadi (Transaktiv xotira).

1-jadval

Nazariy yondashuvlar va ijtimoiy tarmoqlarning ta'limdagi roli

Nazariya	Asosiy konsepsiya	Ijtimoiy tarmoqlardagi ifodasi
A. Bandura	Ijtimoiy o'rganish (modellash) (modellashtirish)	Muvaffaqiyatli blogerlar va ekspertlarning tajribasini kuzatish va takrorlash
L. Vigotskiy	Yaqin rivojlanish zonasi	Tengdoshlar bilan guruhlarda muloqot qilish orqali qiyin vazifalarni yechish
A. Maslou	Ehtiyojlar iyerarxiyasi	Ijtimoiy tan olinish, o'zini namoyon qilish (Self-expression) ehtiyoji
S. Gersberg	Motivatsion omillar	Yutuqlarni bo'lishish va atrofdagilardan qayta aloqa (feedback) olish

3. Ijodiy qobiliyat. Ijtimoiy tarmoqlar talabalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish uchun qulay muhit yaratadi. Turli xil platformalar (masalan, YouTube, Instagram, TikTok) kontent yaratish, g'oyalarni almashish va o'z ijodini namoyish etish imkoniyatini beradi. Bu esa, o'z navbatida, yangi g'oyalarni o'ylab topish, muammolarni yechish va nostandart fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar turli xil ijodiy hamjamiyatlarga qo'shilish va boshqa ijodkorlar bilan hamkorlik qilish imkonini beradi.

4. Til va nutq. Ijtimoiy tarmoqlarda muloqot qilish til va nutq madaniyatiga ham ijobiy, ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bir tomondan, talabalar yangi so'zlar, iboralar va til tendensiyalari bilan tanishadilar. Boshqa tomondan, qisqa xabarlar va emodzilardan foydalanish yozma nutqning soddalashuviga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlardagi ba'zi guruhlar va hamjamiyatlar o'ziga xos jargon va slengdan foydalanishlari mumkin, bu esa adabiy tilni o'zlashtirishga ta'sir qilishi mumkin.

5. O'rganish motivatsiyasi. Ijtimoiy tarmoqlar talabalarning o'rganish motivatsiyasiga ikki xil ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bir tomondan, ijtimoiy tarmoqlar ta'lim resurslari, onlayn kurslar va bilimlarni almashish platformalariga kirish imkoniyatini beradi. Ular, shuningdek, o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi muloqotni osonlashtiradi, guruhli loyihalarni tashkil qilish va o'quv materiallarini muhokama qilish uchun qulay muhit yaratadi. Boshqa tomondan, ijtimoiy tarmoqlar chalg'ituvchi omil bo'lishi mumkin va ta'limga bo'lgan e'tiborni pasaytirishi mumkin.

6. Kognitiv rivojlanishga umumiy ta'sir. Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlar talabalarning kognitiv jarayonlariga ko'p qirrali ta'sir ko'rsatadi. Ular fikrlash, xotira, diqqat, ijodiy qobiliyat, til va nutq, o'rganish motivatsiyasi kabi kognitiv funksiyalarga ta'sir qiladi. Ushbu ta'sir ijobiy ham, salbiy ham bo'lishi mumkin va ko'p jihatdan talabaning ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish odatlari, maqsadlari va shaxsiy xususiyatlariga bog'liq. Shu sababli, talabalarning kognitiv rivojlanishiga ijtimoiy tarmoqlarning ta'sirini chuqurroq o'rganish va ushbu texnologiyalardan oqilona foydalanish usullarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

Ijtimoiy tarmoqlarning kognitiv jarayonlarga ijobiy va salbiy ta'siri tahlili

Kognitiv jarayon	Ijobiy ta'siri (Imkoniyatlar)	Salbiy ta'siri (Xavflar)
Diqqat	Bir vaqtning o'zida bir nechta axborot manbalari bilan ishlash ko'nikmasi.	Diqqatning tarqoqligi va diqqatni jamlash vaqtining qisqarishi.
Xotira	Axborotni tezkor qidirish va vizual xotirani rivojlantirish.	"Raqamli amneziya" — ma'lumotni eslab qolishga ehtiyojning kamayishi.
Fikrlash	Tanqidiy tahlil va turli nuqtayi nazarlarni solishtirish.	"Klipli fikrlash" (yuzzakilik) va chuqur tahlildan qochish.
Nutq va til	Yangi terminlar va xorijiy tillarni faol o'zlashtirish.	Nutqning soddalashishi, imlo qoidalariga bee'tiborlik va "sleng"lar.

4. Talabalarning motivatsion jarayonlariga ta'siri

4.1. Ichki va tashqi motivatsiya. Ijtimoiy tarmoqlar talabani akademik motivatsiyasiga qanday ta'sir qiladi?

- **Tashqi motivatsiya:** Boshqalarning yutuqlarini ko'rish (masalan, LinkedIn'dagi sertifikatlar) talabada raqobat hissini uyg'otadi.

- Ichki motivatsiya: Agar ijtimoiy tarmoq qiziqishlar bo'yicha bilim olishga xizmat qilsa (masalan, dasturlash guruhlar), bu ichki qiziqishni oshiradi. Biroq, "Ijtimoiy taqqoslash" fenomeni salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin: boshqalarning "ideal" hayotini ko'rish talabada o'z-o'zini baholashning pasayishiga va o'qishga bo'lgan ishonchsizlikka olib keladi.

Ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri doimiy ravishda o'zgarib turadi va talabani shaxsiy xususiyatlariga, uning ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish maqsadiga va umuman, ijtimoiy muhitga bog'liq bo'ladi. Agar talaba ijtimoiy tarmoqlarni faqatgina ko'ngilochar mazmun uchun ishlatsa va doimiy ravishda boshqalarning muvaffaqiyatlarini ko'rsa, bu holat uning akademik motivatsiyasiga salbiy ta'sir qilishi mumkin.

Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlar talabalarga o'zlarining qiziqishlari bo'yicha hamfikrlar bilan bog'lanish, yangi bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirish imkoniyatini beradi. Masalan, talaba muayyan fan yoki sohaga oid guruhlariga qo'shilib, u yerda mutaxassislar va boshqa talabalar bilan savollar muhokamasida ishtirok etishi, o'zi uchun yangi ma'lumotlar olishi va akademik qiziqishini oshirishi mumkin. Bu esa, ichki motivatsiyaning o'sishiga yordam beradi.

1 rasm. Ijtimoiy o'rganish nazariyasi

Ijtimoiy tarmoqlardan oqilona foydalanish orqali talabalar nafaqat akademik bilimlarini oshirishlari, balki o'zlarining shaxsiy rivojlanishlariga ham erishishlari mumkin. Ammo, bunda muvozanatni saqlash va ijtimoiy tarmoqlarning salbiy jihatlaridan ehtiyot bo'lish muhimdir. O'z-o'zini baholashni pasaytirmaslik va doimiy ravishda boshqalar bilan taqqoslamaslik uchun ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish vaqtini cheklash va undagi kontentni tanlab iste'mol qilish tavsiya etiladi.

5. Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishning pedagogik jihatlari

Pedagoglar ijtimoiy tarmoqlarni "dushman" emas, balki "ittifoqchi" sifatida ko'rishlari lozim.

Ta'limda qo'llash usullari:

1. Akademik forumlar: Telegram yoki Facebook guruhlarida muammoli vaziyatlarni muhokama qilish.

2. LMS bilan integratsiya: Ijtimoiy tarmoqlarni Moodle yoki boshqa platformalar bilan bog'lash.

3. Loyihaviy ta'lim: Talabalarining video-loyihalarini YouTube yoki Instagram'da e'lon qilishi ularning mas'uliyatini oshiradi.

Etika va xavfsizlik: Talaba va o'qituvchi o'rtasidagi raqamli masofani saqlash (netiquette) muhim hisoblanadi. Shaxsiy ma'lumotlar daxlsizligi va akademik halollik (plagiat) qoidalariga rioya qilish o'rgatilishi kerak.

Ijtimoiy tarmoqlar pedagoglar uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochadi. Bu platformalar axborot almashish, tajriba ulashish va innovatsion g'oyalarni targ'ib qilish maydoniga aylanishi mumkin. Pedagoglar ijtimoiy tarmoqlarni o'z kasbiy rivojlanishi uchun samarali vosita sifatida qabul qilishlari lozim. Vebinarlar, onlayn darslar va konferensiyalar kabi tadbirlar ijtimoiy tarmoqlar orqali keng auditoriyaga yetkazilishi, shuningdek, xorijiy tajribalarni o'rganish imkoniyatini yaratadi.

Ijtimoiy tarmoqlarning ta'lim jarayoniga integratsiyasi o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qiladi. Interaktiv kontent, video-darslar, infografikalar va boshqa vizual materiallar o'quvchilarning mavzuni o'zlashtirish darajasini yaxshilaydi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar orqali o'quvchilar o'rtasida guruhliy ishlarni tashkil etish, munozaralar o'tkazish va loyihalarni amalga oshirish mumkin. Bu esa o'quvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini, tanqidiy fikrlashini va jamoada ishlash malakasini rivojlantiradi.

Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishda pedagoglar raqamli savodxonlikni oshirishga alohida e'tibor qaratishlari lozim. Bu o'quvchilarni feyk yangiliklardan himoya qilish, manbalarni tanqidiy baholashga o'rgatish va shaxsiy ma'lumotlar xavfsizligini ta'minlash kabi muhim vazifalarni o'z ichiga oladi. Pedagoglar o'quvchilarga Internetdan mas'uliyatli va etik foydalanish qoidalarini tushuntirishlari, shuningdek, kiberbulling kabi muammolarning oldini olish choralarini ko'rishlari kerak.

3-jadval

Ta'lim jarayonida ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishning pedagogik strategiyalari

Platforma turi	Ta'limda qo'llash usuli	Pedagogik maqsad
Telegram / WhatsApp	Maqsadli o'quv guruhlar va botlar	Tezkor axborot almashish va savol-javoblarni tashkil etish.
LinkedIn	Professional tarmoq yaratish	Talabalarda professional imij va karyera motivatsiyasini shakllantirish.
YouTube / TikTok	Video-darslar va "Micro-learning"	Murakkab mavzularni vizual va qisqa shaklda tushuntirish.
Facebook / Instagram	Loyihalarni taqdimot qilish	Talabalarining ijodiy qobiliyatlarini omma oldida namoyish etish.

6. Psixologik qo'llab-quvvatlash va xavflar

Ijtimoiy tarmoqlardan haddan tashqari foydalanish quyidagi psixologik muammolarga sabab bo'lishi mumkin:

- FOMO (Fear of Missing Out): Yangiliklardan qolib ketish qo'rquvi, bu doimiy bezovtalikni keltirib chiqaradi.

- Kiberbulling: Tarmoqdagi tazyiqlar talabaning ruhiy salomatligiga jiddiy zarar yetkazadi.

Sog'lom foydalanish bo'yicha tavsiyalar:

- Dijital detoks: Kunning ma'lum vaqtlarida gadjetlardan voz kechish.

- Taym-menejment: Tarmoqda o'tkaziladigan vaqtni nazorat qiluvchi ilovalardan foydalanish.

- Psixologik treninglar: Oliy ta'lim muassasalarida "Raqamli gigiyena" mavzusida seminarlar tashkil etish.

Psixologik qo'llab-quvvatlash talabalarining ijtimoiy tarmoqlarga sog'lom munosabatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bunda ota-onalar, o'qituvchilar va psixologlar hamkorligi talabalarining ruhiy holatini mustahkamlash va ularni ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta'siridan himoya qilishga qaratilgan bo'lishi kerak.

Xavflarni kamaytirish strategiyalari, jumladan, ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish qoidalarini o'rnatish, kontentni tanlashda ehtiyotkor bo'lish va shaxsiy ma'lumotlarning xavfsizligini ta'minlash kabi choralarni o'z ichiga oladi. Bundan tashqari, talabalarni mediasavodxonlikka o'rgatish, ularni feyk yangiliklarni aniqlash va tarmoqdagi manipulyatsiyalarga qarshi tura olish qobiliyatini rivojlantirish zarur.

Ijtimoiy tarmoqlar orqali psixologik yordam ko'rsatish ham muhim ahamiyatga ega. Onlayn konsultatsiyalar, vebinarlar va qo'llab-quvvatlash guruhlar talabalarga o'z muammolarini anonim tarzda muhokama qilish va kerakli maslahatlarni olish imkonini beradi. Bunday platformalar, ayniqsa, ruhiy zo'riqish holatida bo'lgan talabalar uchun juda foydali bo'lishi mumkin.

Oliy ta'lim muassasalarida psixologik xizmatlarning mavjudligi va ularning ijtimoiy tarmoqlardagi faolligi talabalarining ruhiy salomatligini muhofaza qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Psixologlar talabalarga ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta'sirini yengish, stressni boshqarish va sog'lom munosabatlarni qurish bo'yicha individual maslahatlar berishlari mumkin. Bundan tashqari, ular talabalarni raqamli xavfsizlik va mediasavodxonlik bo'yicha bilimlarini oshirishga qaratilgan treninglarda ishtirok etishga jalb qilishlari kerak.

Xulosa va takliflar.

Ijtimoiy tarmoqlar talabalar uchun ham imkoniyat, ham xavf manbaidir. Kognitiv jihatdan ular axborot almashinuvini tezlashtirsa-da, diqqatning pasayishiga olib kelishi mumkin. Motivatsion jihatdan esa ijtimoiy taqqoslash va tan olinish ehtiyoji o'rtasidagi muvozanatni saqlash muhim. Pedagogik nuqtayi nazardan, ijtimoiy tarmoqlarni ta'lim jarayoniga tizimli integratsiya qilish va talabalarda raqamli savodxonlikni shakllantirish zamonaviy ta'limning ustuvor vazifasi bo'lishi lozim. Kelajakdagi tadqiqotlar sun'iy intellekt va ijtimoiy tarmoqlarning ta'limdagi sintezini o'rganishga qaratilishi maqsadga muvofiq. Ijtimoiy tarmoqlar talabalarining motivatsion jarayonlariga ijobiy ham, salbiy ham ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ularning ta'siri ko'p jihatdan talabaning ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish maqsadiga, shaxsiy xususiyatlariga va ijtimoiy muhitga bog'liq. Shu sababli, talabalar ijtimoiy tarmoqlardan oqilona va maqsadli foydalanishlari, ularning salbiy ta'siridan saqlanishlari va ijobiy tomonlaridan unumli foydalanishlari zarur. Ijtimoiy tarmoqlar ta'lim sohasida cheksiz imkoniyatlar yaratadi. Pedagoglar ushbu imkoniyatlardan oqilona foydalanib, ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning qiziqishini rag'batlantirish va ularni zamonaviy texnologiyalar bilan tanishtirish orqali jamiyatga munosib shaxslarni tarbiyalashlari mumkin. Bunda eng muhimi - ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishda me'yorni saqlash, etika va xavfsizlik qoidalariga qat'iy

rioya qilishdir. Ijtimoiy tarmoqlarning ta'sirini kamaytirish uchun talabalar o'zlarining vaqtini rejalashtirishlari, ekran oldida o'tkaziladigan vaqtni cheklashlari va real hayotdagi ijtimoiy aloqalarni mustahkamlashlari lozim. O'z-o'zini anglash va nazorat qilish ko'nikmalarini rivojlantirish ham muhim ahamiyatga ega. Bu borada ta'lim muassasalari va oilalar hamkorlikda ish olib borishlari, talabalarga ijtimoiy tarmoqlardan oqilona foydalanish bo'yicha maslahatlar berishlari va ularni qo'llab-quvvatlashlari kerak.

Ijtimoiy tarmoqlar ta'lim muassasalari uchun ham yangi imkoniyatlar ochib beradi. Masalan, ular talabalar bilan tezkor aloqa o'rnatish, o'quv materiallarini osonlik bilan ulashish, guruhli loyihalarni tashkil etish va interaktiv darslarni o'tkazish imkonini beradi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar orqali talabalarning fikr-mulohazalarini o'rganish, ularning ehtiyojlarini aniqlash va ta'lim jarayonini shunga moslashtirish mumkin. Biroq, ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishda ehtiyotkor bo'lish lozim. Noto'g'ri axborot, kiberbulling, shaxsiy ma'lumotlarning xavfsizligi kabi xavflardan saqlanish zarur. Shu sababli, ta'lim muassasalari talabalarga raqamli xavfsizlik bo'yicha bilim berishlari, ularni ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish qoidalari bilan tanishtirishlari va zarur choralarni ko'rishlari kerak. Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlar talabalar uchun ham imkoniyat, ham xavf manbaidir. Ulardan oqilona foydalanish, salbiy tomonlaridan saqlanish va ijobiy tomonlaridan unumli foydalanish orqali ta'lim sifatini oshirish va jamiyatga munosib shaxslarni tarbiyalash mumkin. Bunda eng muhimi – me'yorni saqlash, etika va xavfsizlik qoidalariga qat'iy rioya qilishdir. Kelajakda ijtimoiy tarmoqlarning ta'limdagi roli yanada ortishi kutilmoqda. Sun'iy intellekt va boshqa zamonaviy texnologiyalar bilan integratsiyalashuvi ta'lim jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilishi mumkin. Shuning uchun, pedagoglar va tadqiqotchilar ushbu sohadagi yangiliklarni doimiy ravishda kuzatib borishlari va ularni amaliyotga tatbiq etishlari lozim.

Adabiyotlar/ Литература / Reference:

- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*.
- Ergashevich, E. A. (2017). *Clarification of the purpose and design of the training sessions*. *World Scientific News*, (80), 101-115.
- Ergashevich, E. A. (2023). *Analysis of the state of use of modern teaching methods and technologies in educational institutions*. *Journal of marketing, business and management*, 7-12.
- Ergashevna, E. S. (2023). *Bo 'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'quv-bilish kompetensiyasining mazmuni*. *Qo'qon universiteti xabarnomasi*, 504-507.
- Frontiers in Psychology*. (2023). "Examining the Relationship between Social Media Use and Academic Motivation".
- Guttman, L.; Suchman, E.A.; Lazarsfeld, P.F. (eds.). *Studies in Social Psychology in World War II. Volume IV: Measurement and Prediction*. Princeton University Press. pp. 362–412.
- Lazarsfeld, P.F. (1950). "The logical and mathematical foundations of latent structure analysis". In Stouffer, S.A.;
- Maslow A.H. (1954) *Motivation and Personality*. N. Y.: Harpaer and Row.
- Milgram, Stanley (1977). *The Individual in a Social World: Essays and Experiments*. Addison Wesley. pp. 324–332.
- Stanley Wasserman, Katherine Faust (1994) *Social network analysis*. Cambridge University Press, 25 нояб. - Всего страниц: 825.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society*.
- Маклюэн М. (2023) *Понимание медиа. Внешние расширения человека*. Кучково поле, 464с.
- Эрназаров, А. (2023). *Развитие мышления студентов и использование современных педагогических технологий при организации образовательной деятельности в вузах*. *Общество и инновации*, 4(9/5), 155-159.
- Эрназаров, А. Э., & Абборов, Д. (2023). *Глобаллашув даврида ахборот хавфсизлиги масаласи ва талабаларда ижтимоий тармоқлардан фойдаланиш маданиятини шакллантириш*. *Журнал инновации в экономике*, 6(3).